

N:o 4.

Ank. till Riksd. Kansli den 14 Mars 1878, kl. 11 f. m.

*Första Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 3,
i anledning af väckt förslag angående bestämmande af
det oförmedlade mantalet i de nya jordeböckerna m. m.*

Uti en inom Riksdagens Första Kammare väckt motion, N:o 7, har Friherre *Klinckowström* anført, hurusom den för Ekerö socken i Färentuna härad och Stockholms län år 1871 upprättade och år 1873 den 31 Maj daterade nya jordebok innehölle icke allenast åtskilliga i motionen angifna felaktigheter, utan äfven, hvad som vore betänkligare, upptoge det oförmedlade mantalet, i olikhet dels mot hvad förut varit vanligt att detsamma beräkna, dels mot hvad som funnes uppgifvet i 2:ne af Kongl. Maj:t den 3 Juli 1816 och den 6 Maj 1870 fastställda konventioner rörande presträttigheternas utgörande inom nämnda socken, dels ock mot de för mera än etthundra år sedan upprättade och städse följda längder för prestval inom socknen — hvilka olikheter hufvudsakligen bestode deruti, att det *oförmedlade* mantalet för 3 i motionen uppgifna egendomar derstädes blifvit i jordeboken tillökadt; att dessa anmärkningsvärda och för de skattdragande högst betänkliga olikheter i det oförmedlade mantalet i allmänhet vore beroende derpå, att vid det i och för införande i 1871 års jordebok efterforskade dylika mantalet de så kallade *inlagda* hemmanen upptagits bland det oförmedlade mantalet, hvilket, enligt motionärens förmenande vore högst origtigt; samt att då enligt det oförmedlade hemmantalet ej allenast utginge flere allmänna besvär, utan äfven åtskilliga förmåner och rättigheter åtföljde detta mantal, frågan vore af icke obetydlig vigt, desto hellre, som de nya

jordböckerna åtminstone delvis vore bevisligen origtiga, och de inlagda hemmanen der och hvar blifvit åter uppförda såsom oförmedlade, ehuru de försvunnit genom inläggningen, både till mantal och ränta; — och har motionären, under påpekande jemväl af åtskilliga andra felaktigheter i den nya jordboken för Ekerö socken, på grund häraf föreslagit, det Riksdagen ville besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t genom nådig kungörelse föreskrifva:

skärpta bestämmelser i öfverensstämmelse med hvad såväl Kongl. kungörelsen af den 23 Maj 1857 som Kongl. Kammarkollegii kungörelse af den 28 Januari 1870 innehålla rörande införande i de nya jordböckerna af de oförmedlade mantalen äfvensom byamålen;

att de så kallade *inlagda* mantalen icke få inräknas i det oförmedlade mantalet, utan ur så väl jordböcker som liggare alldeles utgå; och der i de redan fastställda jordböckerna dylika hemman blifvit i det oförmedlade mantalet inräknade, rättelse deruti måtte ske;

att hvarje kyrksocken, till hvilken ett utdrag af de nya jordböckerna, genom vederbörandes försorg, nu lemnas att der förvaras, åläggas att på kommunalstämma granska det nya jordboksutdraget och inom viss tid inkomma med de anmärkningar, den anser sig böra deremot göra, hvilka anmärkningar böra af Kammarkollegium till pröfning upptagas, de, som finnas befogade, af kollegium godkännas, och de nya jordböckerna derefter rättas;

att, intill dess Kongl. Maj:t täckts, med anledning af nu föreslagna skrifvelse, i detta ämne fatta nådigt beslut, allt arbete med granskning och utlemnande af nya jordböcker måtte inställas.

I fråga om det oförmedlade hemmantalet har Kammarkollegium i underdånigt utlåtande den 30 October 1868 angående jordbokskontoret och dess verksamhet anført, bland annat: att utredandet af det oförmedlade mantalet, hvilket, med undantag af några få län, icke i de gamla jordböckerna vore i kolumn utfördt, ovedersägligen erfordrade det största arbetet och den rymligaste tiden; — att för beräklandet och utgörandet af de skatter och onera, som utginge efter mantalet, under tidernas lopp, det förmedlade mantalet allt mera blifvit lagdt till grund; — att det endast vore kyrko- och prestgårdsbyggnad samt i vissa fall väghållning, som utgjordes efter det oförmedlade mantalet, men att detta mantal äfven härutinnan blefve af allt mindre betydelse och, hvad prest-rättigheter beträffade, genom de påbudna och inom några få år tillvägabrakta löne regleringarna för presterskapet inom rikets alla delar, helt andra grunder för utgörandet af dettas löneförmåner blefve stadgade, samt att uti utfärdade författningar visserligen vore förklaradt, att

hemman skulle bibehållas vid dem enligt oförmedlade mantalet tillkommande förmåner beträffande byamål inom samfällighet, der ej annan delningsgrund än mantalet finnes, vid skogs- och utmarks delning samt vid fördelning af häradsallmännings afkastning, men då de fleste i samfällighet liggande hemman redan genom laga skifte fått sina egor utbrutna, syntes i de båda förstnämnda fallen tillämpningen af denna delningsgrund icke ofta kunna komma i fråga.

Med anledning häraf förordnade Kongl. Maj:t jemlikt nådigt bref den 17 December 1869, offentliggjordt genom Kammarkollegii kungörelse den 28 Januari 1870, i 22 punkten, att de oförmedlade mantalen äfvensom byamålen må i de nya jordeböckerna införas sådana de finnas upptagna uti de senaste jordeböcker i hvilka de förekomma, dock med iakttagande af sedermera gifna beslut och så vida icke, vid undersökningar om andra förhållanden, ett oförmedlat mantal eller ett byamål finnes i jordeböckerna felaktigt upptaget, då rättelse bör ske.

Sedermera har det oförmedlade mantalet, genom den förändrade lydelse 26 kap. 1 § Byggningsbalken enligt Kongl. förordningen den 4 November 1876 erhållit, upphört att utgöra fördelningsgrunden för skyldigheten att bygga kyrka med hvad dertill hörer, såsom klockstapel, kyrkomur, sockenstuga och fattigstuga, och då i fråga om besutenhet det oförmedlade hemmantalet icke, såsom motionären förmenat, är bestämmande, utan i detta hänseende böra tillämpas föreskrifterna i 2 § af Kongl. förordningen den 6 Augusti 1864 angående hemmansklyfning och jordafsöndring, återstår numera intet annat allmänt besvär, vid hvars utgörande det oförmedlade hemmantalet utgör beräkningsgrunden för delaktigheten, än prestgårdsbyggnad, hvarförutom detta hemmantal ännu utgör röstberäkningsgrunden vid val af prest, klockare och skollärare jemte annan kyrkobetjening.

Då emellertid Rikets Ständer i underdånig skrifvelse den 28 Januari 1863 och sedermera Riksdagen i underdånig skrifvelse den 10 Maj 1876 hos Kongl. Maj:t anhållit om framläggande af förslag till en ecklesiastik boställsordning, och åtgärder för utarbetande af sådant förslag blifvit vidtagne, samt hvad beträffar omförmälda val Riksdagen i underdåniga skrivelser den 18 Juni 1866 och den 19 Maj 1874 hos Kongl. Maj:t framställt förslag, hvilka äfven föranledt åtgärder, ehuru någon ändring af nu gällande bestämmelser ännu icke kunnat åvägbringas, är det att antaga, att det oförmedlade mantalet inom en icke aflägsen tidpunkt upphör att vara bestämmande jemväl i desta begge hänseenden.

Då motionären uttryckt den åsigt, att de inlagda hemmanen icke böra inräknas bland de oförmedlade, har Utskottet ansett sig icke böra

lemna detta ämne utan utredning; och dervid funnit att ändamålet med hemmans inläggande och hemmans förmedling varit enahanda, men inläggning så till vida skilt sig från förmedling, att när befunnet blifvit, att till exempel två hemman varit begge till sina egor och vilkor så svaga, att de af sig sjelfva ej kunnat bestå, och det ena hemmanet då blifvit det andra underlagdt, så att dess ränta och mantal derigenom försvunnit, men det andra hemmanet igenom detta understöd kunnat göra skäl för sitt mantal och ränta, säges det hemmanet, hvars egor tjenat till det andras räddning, vara inlagdt; — hvaremot vid förmedling hemmanet endast förminskats till vare sig mantal eller ränta men fortfarit att bestå, då det inlagda hemmanet deremot så väl till mantal som ränta upphört att vara till. Med anledning af indelningsverkets ordnande förbjöd Kongl. Maj:t uti husesynsordningen af den 18 Juli 1681 § 23 »att lägga tu gods till ett, så framt icke klart och lagligen kan bevisas, att de af sig sjelfva alena icke kunna bestå»; men för utredande häraf föreskrefs uti häradsfogdeinstruktionen af den 9 Oktober 1688 i 9 § mom. 6, med hvilken landshöfdinginstruktionen af den 4 November 1734 i detta afseende hufvudsakligen öfverensstämmer, »att fogden skall göra sig noga underrättad hvarest den inlagda jorden är belägen, af hvad tillfälle han är inlagd och om det, som kanske på en tid är tillätet, sedermera blifvit för perpetuelt ansedt; skärskådandes noga tillika med landtmätaren efter öre och örtug eller som i hvarje landsort brukligt är, om icke den således inlagda räntan må kunna på byen åter läggas --» och dertill blef, enligt Utskottets förmenande, enligt 6 § i Kammarkollegii brefvo af den 10 December 1724 angående jordebokens inrättande, de inlagda hemmanen och lägenheterna i allmänhet så väl i jordeboken, som i den så kallade liggaren observerade.

Äfven om Utskottet icke vill förneka, att det i och för historisk forskning otvifvelaktigt skulle kunna vara af vetenskapligt intresse, derest de så kallade inlagda hemmanen blefve, utan att ur jordeboken alldeles utgå och utan att sammanföras med de oförmedlade mantalen uti en särskild kolumn, under rubrik »inlagda mantal» i jordeboken uppförda, anser dock Utskottet, då, såsom antydt blifvit och jordeböckerna utvisa, benämningarne inlagda och förmedlade mantal vexelvis blifvit begagnade, och skillnaden dem emellan numera icke är af någon särdeles praktisk betydelse, samt då jordeboksarbetet genom en undersökning i hvarje särskildt fall uti ifrågavarande afseende skulle utan motsvarande nytta i hög grad försvåras och dess afslutande fördröjas, sig icke i denna del böra instämma i motionärens mening eller i anledning deraf tillstyrka någon åtgärd.

Vidkommande derefter de af motionären emot jordeboken för Ekerö socken framställda anmärkningar, har Utskottet, efter tagen kännedom om förhållandet med de tre egendomar, hvilkas oförmedlade mantal i den nya jordeboken blifvit förökadt, funnit detta hafva uppkommit deraf att dessa egendomar verkligen undergått förmedling, och att deras oförmedlade mantal blifvit i jordeboken rätt upptaget. Då vid ett arbete af den omfattande och svåra beskaffenhet, som med jordeboksarbetet är händelsen, *något* misstag näppeligen lärer kunna undvikas, men önskvärdt vore att rättelse af sådant misstag kunde vinnas, anser Utskottet, i likhet med motionären, att åtskilliga lokala med flera felaktigheter, om de i de nya jordeböckerna skulle hafva sig insmugit, lätt skulle kunna rättas, i fall socken finge icke allenast rättighet utan äfven skyldighet att inom viss föreskrifven tid till Kongl. Kammarkollegium afgifva de anmärkningar öfver jordeboksverket, som inom hvarje socken kunna förekomma, hvarvid det dock vore af vigt att begränsa denna rättighet, så att kommunalstämman, der denna granskning skulle verkställas, icke dervid öfverskrede sin befogenhet.

Dessa sälunda till Kongl. Kammarkollegium ingifna anmärkningar torde, för ändamålets vinnande, derstädes böra till pröfning och afgörande företagas, och, derest de godkännas, i de nya jordeböckerna införas.

Hvad slutligen beträffar motionärens förslag dels om skärpta bestämmelser rörande införande i de nya jordeböckerna af de oförmedlade mantalen, äfvensom byamålen, och dels att, under vissa omnämnda förhållanden, allt arbete med granskning och utlemnande tills vidare af de nya jordeböckerna måtte inställas, så finner Utskottet de i Kongl. kungörelsen af den 23 Maj 1857 som ock i Kammarkollegii kungörelse af den 28 Januari 1870 härutinnan lemnade föreskrifter vara tillfyllestgörande äfven för det ändamål motionären synes åsyfta; — och beträffande det af honom ifrågasatta inställandet med granskningen och utlemnandet af de nya jordeböckerna, synes detta Utskottet vara obehöfligt, ty äfven för den händelse mindre förändringar deri blifva på behörigt sätt beslutade, finnes redan uti 24 punkten af Kammarkollegii kungörelse af den 28 Januari 1870 angående upprättande af nya jordeböcker föreskrifvet, att sedan desamma blifvit upprättade »skola deruti i behörig ordning beslutade ändringar fullständigt antecknas, hvilket verkställles, beträffande exemplaren, å häradsskrifvare- och landskontoren samt hos Kongl. Kammarkollegium af vederbörande tjänstemän, och hvad angår det vid sockenkyrkan förvarade exemplaret på sätt socknemännen ega ombesörja».

På grund af hvad ofvan anfördt blifvit får Utskottet föreslå Riksdagen

att i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t an-
hålla om meddelande af föreskrift derom:

att hvarje socken, till hvilken ett utdrag af de
nya jordeböckerna genom vederbörandes försorg af-
lemnas, att der förvaras, må ega skyldighet och rättig-
het att på kommunalstämma granska det nya jorde-
boksutdraget, i hvad det tillhör kommunalstämmans
befogenhet, och inom viss tid inkomma med de an-
märkningar, den anser sig böra deremot göra, hvilka
anmärkningar böra af Kammarkollegium till pröfning
och afgörande företagas, och beslutet derom i de nya
jordeböckerna införas.

Stockholm den 14 Mars 1878.

På Utskottets vägnar:

FR. VON STROKIRCH.

Reservationer:

af Herr *Alb. Anderson*;

af Friherre *Klinckowström*: »Mot så väl de motiv Utskottet an-
fört, som ock mot det slut hvartill det kommit vid behandlingen af
den delen af min motion, hvilken afser att utesluta de s. k. *inlagda*
hemmanen ur jordeböckerna, måste jag härmed mig reservera. Utom
det att jag ej rätt fattar den af Utskottet, i dess betänkande uttalade
mening: »att det i och för *historisk* forskning otvifvelaktigt skulle kunna
vara af *vetenskapligt* intresse, derest de s. k. inlagda hemmanen blefve...
uti en särskild kolumn, under rubrik inlagda mantal, i jordeboken upp-
förda» — tror jag, i motsats mot hvad Utskottet anser vara förhållandet,
att skilnaden emellan förmedlade och inlagda mantal är ganska väsent-
lig; emedan när befunnet blifvit att två hemman voro begge till sina
egor och villkor så svaga, att de af sig sjelfva icke kunde bestå, och
det ena då blef det andra underlagdt, så att dess mantal och ränta
derigenom *försvunne*, men det andra hemmanet, igenom detta understöd,
kunde göra skäl för sitt mantal och ränta, säges det hemmanet, hvars

egor tjenat till det andras räddning, vara *inlagdt*. Deremot kallas, såsom hvar man vet, ett hemman *förmedladt*, när det vunnit nedsättning i sin skatt genom *minskning* vare sig uti mantal eller ränta eller ock i båda delarne.

Huru Utskottet, under sådana förhållanden kan påstå, det skilnaden mellan ett förmedladt och ett inlagdt hemman numera icke är af någon särdeles praktisk betydelse, synes mig oförklarligt, då för mig denna skilnad tyckes vara densamma som emellan *vara* och *icke vara*.

Då det är att befara att, vid de nya jordeböckernas uppgörande, de inlagda mantalen blifva inräknade uti och orättvist då öka det oförmedlade mantalet;

då efter oförmedlade mantalet fortfarande beräknas de väsentligare omkostnaderna för prestgårdsbyggnad;

då efter oförmedlade mantalet rösträtten beräknas vid val till prest, klockare, skollärare och annan kyrkobetjening;

då efter oförmedlade mantalet utgår aflöning för prest och öfrig kyrkobetjening, der ej särskild konvention för presträttigheternas utgörande finnes uppgjord, eller densammas tid utlöper utan att med annan ersättas;

då ingen författning finnes, som bestämmer huru de inlagda hemmanen böra anses, och om de böra upptagas eller icke i det oförmedlade mantalet;

så synes detta allt tillräckligt tala för den vördsamma hemställen jag här vågar framföra, att Riksdagen ville, i den underdåniga skrifvelse, som Utskottet redan föreslagit, tillägga:

»att de så kallade *inlagda* hemmanen icke inräknas i det oförmedlade mantalet, utan ur så väl jordeböcker som liggaren aldeles utgå; och der, i de redan fastställda jordeböckerna, dylika hemman blifvit i det oförmedlade mantalet inräknade, rättelse deruti måtte ske».
